

Ростислав КИРИЧ

аспірант кафедри менеджменту,
публічного управління та персоналу, ЗУНУ

УПРАВЛІННЯ СТРУКТУРНИМИ ПЕРЕТВОРЕННЯМИ АГРАРНОГО СЕКТОРУ РЕГІОНУ: СТРАТЕГІЧНИЙ ВИМІР МОДЕРНІЗАЦІЇ

У сучасній парадигмі регіонального розвитку аграрний сектор виступає не лише базисом продовольчої безпеки, але й ключовим драйвером соціально-економічної стабільності, екологічної стійкості та інноваційної інтеграції сільських територій. Структурні перетворення в аграрному секторі регіонів стають неминучими під впливом глобальних викликів: кліматичних змін, цифровізації економіки, зміщення споживчих пріоритетів, посилення конкуренції на міжнародних аграрних ринках. У цьому контексті формування ефективного механізму управління структурними перетвореннями аграрного сектору набуває стратегічного значення.

В основі управління структурними змінами лежить комплексне поєднання системного аналізу, запропонованого Людвігом фон Берталанфі, інституційної економіки Дугласа Норта та концепції багатосекторної економіки Коліна Кларка, Жана Фурастьє та Ірвінга Фішера. Такий підхід передбачає розгляд аграрного сектору як мультисекторної системи, що поєднує первинний (вирощування), вторинний (переробка), третинний (послуги), четвертинний (інновації) та п'ятинний (стратегічне управління) сектори.

Формуючи управлінську модель, важливо враховувати ієрархічність, мережевість та зворотний зв'язок як ключові характеристики системи. Згідно з теорією кібернетики Норберта Вінера, зворотні зв'язки забезпечують адаптивність системи, її здатність реагувати на зовнішні виклики через механізми саморегуляції [6]. У регіональній економіці Пол Кругман підкреслює роль просторової концентрації економічної активності як чинника формування ефектів агломерації, що сприяє інноваційності та трансферу технологій [4]. Для аграрного сектору це означає потребу розвитку ланцюгів доданої вартості на регіональному рівні, що водночас співвідноситься з концепцією локальних кластерів Майкла Портера [1].

Аналіз структурних характеристик аграрного сектору регіонів дозволяє ідентифікувати низку системних викликів, що зумовляють необхідність цілеспрямованих трансформаційних заходів. Однією з ключових проблем є дисбаланс між сировинною та переробною структурою виробництва, що проявляється у домінуванні експорту сировини з низьким рівнем доданої вартості. Така структурна особливість обмежує можливості регіонів щодо акумуляції фінансових ресурсів, знижує податковий потенціал місцевих бюджетів і підсилює залежність від зовнішніх ринкових кон'юнктур. Відсутність розвиненої переробної ланки веде до втрати критичних етапів створення доданої вартості, що, за логікою Майкла Портера, знижує конкурентоспроможність регіональної економіки.

Ще одним викликом є спотворення галузевої структури через надмірну концентрацію на вирощуванні монокультур, таких як соняшник і кукурудза. Це створює ризики цінових шоків, веде до деградації ґрунтів і втрати біорізноманіття. Згідно з концепцією сталого розвитку Ґру Харлем Брундтланд, така модель суперечить принципам міжпоколінної справедливості, потребуючи впровадження збалансованих сівозмін і екологічно адаптивних технологій [3].

Водночас інституційна фрагментація обмежує ефективність управління аграрним сектором, що проявляється у слабкій координації між державними органами влади різних рівнів та бізнес-структурами. Такий розрив у взаємодії поглиблює дисбаланси, унеможливаючи формування єдиної стратегії розвитку й реалізації пріоритетів структурної модернізації. Низька інноваційна спроможність малих і середніх виробників є ще одним критичним чинником, адже їхній обмежений доступ до фінансів, технологій та знань знижує їхню конкурентоспроможність. Хоча Еверетт Роджерс у своїй теорії дифузії інновацій прямо не виділяє малі підприємства як окрему категорію суб'єктів інноваційних процесів, його концепція підкреслює роль організаційних характеристик і комунікаційних каналів у швидкості та ефективності поширення інновацій [2]. Це створює підґрунтя для

обґрунтування потреби спеціальних інструментів підтримки малих і середніх аграрних підприємств з метою їхньої інтеграції у дифузійні процеси.

Крім того, регіони стикаються з нерівномірністю доступу до інфраструктури, фінансових і освітніх ресурсів, що поглиблює територіальну поляризацію. Гуннар Мюрдаль у своїй концепції кумулятивної причинності зазначав, що обмеження доступу до ресурсів створює ефект «замкненого кола відсталості», коли брак інвестицій і несприятливе соціально-економічне середовище формують негативну траєкторію розвитку, що самопідсилюється через взаємозалежні причинно-наслідкові зв'язки [5].

Таким чином, комплекс викликів актуалізує потребу в цільовому управлінні структурною трансформацією, орієнтованому на зміну галузевої, виробничої, організаційної та управлінської структур аграрного сектору регіону відповідно до сучасних викликів і стратегічних пріоритетів розвитку.

Ефективне управління має ґрунтуватися на системному підході, що інтегрує взаємодію п'яти підсистем:

1. інституційно-нормативної підсистеми – гармонізація політики, удосконалення нормативно-правового середовища, розвиток стандартів якості;
2. фінансово-економічної підсистеми – розширення доступу до фінансування, стимулювання інвестицій, створення гарантійних фондів;
3. інноваційно-технологічної підсистеми – розвиток інноваційних хабів, цифрової трансформації, інфраструктури «розумного фермерства»;
4. соціально-економічної підсистеми – підтримка зайнятості, розвиток соціальної інфраструктури, залучення молоді;
5. екологічно-адаптивної підсистеми – запровадження циркулярної економіки, моніторинг екологічного стану, розвиток біоекономіки.

Механізм управління структурними перетвореннями в аграрному секторі передбачає інтеграцію цих підсистем через індикатори ефективності, стійкості, конкурентоспроможності,

екологічності та соціальної інтеграції, забезпечуючи досягнення стратегічних цілей.

У стратегічному вимірі модернізація аграрного сектору регіонів включає підвищення доданої вартості, розвиток переробної галузі, формування регіональних брендів, забезпечення балансу між економічною вигодою та екологічною ефективністю, створення агроінноваційних кластерів, розширення доступу малих виробників до ресурсів, а також розвиток управлінських компетенцій на регіональному рівні.

Таким чином, управління структурними перетвореннями аграрного сектору регіону – це багатовимірний процес, що потребує системного підходу, інтеграції ключових підсистем і фокусування на ефективності, стійкості та соціальній інклюзії для досягнення стратегічних цілей сталого розвитку.

Список використаних джерел

1. Портер М. Конкурентна перевага. Як досягати стабільно високих результатів / перекл. І. Ємельянова, І. Гнатковська. Київ : Наш Формат, 2019. 624 с.
2. Роджерс Е. Дифузія інновацій. Київ : Києво-Могилянська академія, 2009. 592 с.
3. Brundtland G. H. Our Common Future. Oxford : Oxford University Press, 1987. 400 p.
4. Krugman P. Geography and Trade. Cambridge, MA : The MIT Press, 1992. 156
5. Myrdal G. Economic theory and underdeveloped regions. New York : Harper Torchbooks, 1971.
6. Wiener N. Cybernetics: Or Control and Communication in the Animal and the Machine. Cambridge, MA : The Technology Press / John Wiley & Sons, 1948. URL: https://ia801701.us.archive.org/26/items/cybernetics-or-communication-and-control-in-the-animal-and-the-machine-norbert-wiener-ocr/Cybernetics%20or%20Communication%20and%20Control%20in%20the%20Animal%20and%20the%20Machine%20-%20Norbert%20Wiene_OCR.pdf.